

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра теорії і філософії права

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»

(обов'язкова)

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність – 293 «Міжнародне право»

Освітня програма/спеціалізація – «Міжнародне право»

Статус дисципліни – обов'язкова

Рік набору – 2017

Харків – 2020

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія держави і права» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право» спеціалізації «Міжнародне право» міжнародно-правового факультету. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 34 с.

Розробник

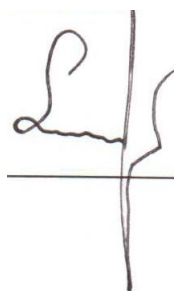
Трихліб Крістіна Олексіївна – доцент кафедри теорії і філософії права,
кандидат юридичних наук, доцент

Гарант освітньої програми

Комарова Тетяна В'ячеславівна – докторка юридичних наук,
професорка

Затверджено на засіданні кафедри Теорії держави і права
(протокол № 2 від 11 вересня 2017 р.)
Дата оновлення – 23 червня 2020 року

Завідувач кафедри

Петришин Олександр Віталійович

Зміст

1. Опис навчальної дисципліни.....	4
2. Очікувані результати навчання.....	5
3. Програма навчальної дисципліни.....	7
4. Обсяг і структура навчальної дисципліни.....	15
5. Теми лекційних і практичних занять.....	16
5.1. Теми лекційних занять.....	16
5.2. Теми практичних занять.....	17
6. Форми педагогічного контролю, засоби та критерії оцінювання результатів навчання	18
7. Інформаційне забезпечення навчальної дисципліни.....	28

1. Опис навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія держави і права» розроблена відповідно до освітньо-професійної програми «Міжнародне право» підготовки бакалаврів спеціальності 293 «Міжнародне право» галузі знань 29 «Міжнародні відносини».

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини» Спеціальність – 293 «Міжнародне право» Спеціалізація – «Міжнародне право» Рівень освіти – перший (бакалаврський)	Обов'язкова	Обов'язкова
Модулів – 3		Рік підготовки: 1	Рік підготовки: 1
Загальна кількість годин – 120		1 семестр	1 семестр
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,76, самостійної роботи студента – 3,29.		Лекції	Лекції
		32 год.	6 год.
		Практичні заняття	Практичні заняття
		32 год.	6 год.
		Самостійна робота	Самостійна робота
		56 год.	108 год.
		Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань іспит	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань іспит

Мета навчальної дисципліни – формування у студентів загальних знань про сутність, зміст, форми й функціонування державно-правової дійсності та основних умінь щодо використання понятійно-категоріального апарату юриспруденції в подальшій професійній діяльності.

Завдання:

- ознайомити студентів, які навчаються за напрямом «Міжнародне право» із найбільш важливими закономірностями виникнення та тенденціями розвитку права і держави, їх структурно-функціональними характеристиками, сформуванню загальнотеоретичні уявлення про державно-правову дійсність;
- сформуванню у студентів універсальний юридичний понятійно-категоріальний апарат, необхідний для подальшого вивчення юридичних навчальних дисциплін вітчизняного й міжнародного права та майбутньої професійної діяльності;
- навчити студентів практичним навичкам інтерпретації і застосування

правових норм та принципів національного і міжнародного права, аналізу нормативно-правових та міжнародно-правових договорів; освоєння способів юридичного тлумачення, які використовуються під час здійснення професійних обов'язків юриста, а також у науковій діяльності.

Теорія держави і права є академічною навчальною дисципліною, першою сходинкою на шляху здобуття юридичної освіти. Дисципліна «Теорія держави і права» має фундаментальний характер та охоплює узагальнені проблеми філософії права, теорії та історії держави і права, конституційного права України, міжнародного та європейського права у їх порівняльно-правовому вимірі.

Теорія держави і права викладається за певною системою, яку складають логічно та послідовно розташовані питання, що відтворюють основний зміст предмета науки. Модульну структуру викладання теорії держави і права складають такі частини – вступ до загальної теорії держави і права, нормативні засади права, дія права і право у сучасному світі.

Кореквізити: «Філософія», «Конституційне право», «Правничі системи сучасності».

Постреквізити: «Універсальні та регіональні системи захисту прав людини», «Цивільне право», «Кримінальне право», «Адміністративне право», «Міжнародне публічне право», «Право Європейського Союзу».

Мова навчання – українська.

2. Очікувані результати навчання

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

РН 1. Знати і розуміти предмет теорії держави і права як фундаментальної юридичної науки, її структуру та функції; вміти визначати загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування права і держави;

РН 2. Уміти визначати ознаки права як універсального соціального регулятора, розуміти його основні функції та цінність; знати основні теоретичні підходи до праворозуміння;

РН 3. Розуміти зміст і сутність державного суверенітету, співвідношення державного, народного та національного суверенітету; знати основні функції сучасної держави. Демонструвати здатність визначити правову форму держави шляхом встановлення форм державного правління, форми державного устрою та форми державного режиму;

РН 4. Здатність розрізняти джерела і форми права, вміти охарактеризувати основні види джерел права у різних правових сім'ях сучасності;

РН 5. Вміти виділяти структурні елементи системи права, розуміти сутність чинників і засад її побудови;

РН 6. Знати основні ознаки норм права та їх структуру, вміти класифікувати норми права за певними критеріями; здатність виділяти спеціалізовані норми права серед сукупності правових норм, розуміти їх

природу та специфічні функції;

РН 7. Знати загальні, галузеві і міжгалузеві принципи права. Вміти проаналізувати їх зміст, а також співвідношення принципів і норм права;

РН 8. Вміти охарактеризувати види, способи, методи і типи правового регулювання суспільних відносин; знати поняття, ознаки і види правових відносин, розуміти їх зміст та склад;

РН 9. Розуміти поняття і ознаки юридично значущої поведінки і юридичної відповідальності, вміти охарактеризувати їх види; знати поняття правопорушення та його склад; вміти охарактеризувати види окремих правопорушень, а також особливості об'єктивного неправомірної поведінки і зловживання правом;

РН 10. Розуміти сутність процесу правозастосування, знати його стадії; демонструвати здатність кваліфіковано тлумачити нормативно-правові акти; визначати об'єкт та предмет тлумачення, види, стадії і способи тлумачення правових актів;

РН 11. Знати поняття, види прав людини, а також способи їх ефективного забезпечення й захисту на національному і міжнародному рівнях;

РН 12. Вміти охарактеризувати широке і вузьке розуміння принципу верховенства права та його необхідних елементів.

Навчальна дисципліна забезпечує формування студентами загальних і спеціальних компетентностей та набуття результатів навчання, визначених освітньо-професійною програмою «Міжнародне право», а саме:

Загальних компетентностей:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 2. Здатність застосовувати знання в професійній діяльності у стандартних та нестандартних ситуаціях.

ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 11. Здатність приймати неупереджені і вмотивовані рішення.

ЗК 14. Здатність до креативності у предметно-практичній діяльності відповідно до соціальних статусів і модусів.

ЗК 15. Уміння реалізовувати функції у предметно-практичній діяльності.

Спеціальних компетентностей:

СК 1. Знання теорії та методології міжнародного права.

СК 2. Здатність критично осмислювати основні теорії, принципи і поняття у процесі застосування міжнародного права.

СК 3. Знання і розуміння процесів впливу міжнародного права на функціонування міжнародного співтовариства, взаємодії норм міжнародного права з іншими нормативними міжнародними системами.

СК 5. Здатність визначати поняття міжнародного публічного права, знання його особливостей у порівнянні з національним правом та міжнародним приватним правом.

СК 7. Знання системи міжнародного права, його основних галузей та інститутів.

СК 8. Здатність тлумачити міжнародно-правові звичаї, міжнародні договори, односторонні міжнародно-правові акти держав, резолюції

міжнародних міжурядових організацій та міжнародних міжурядових конференцій.

СК 9. Здатність виявляти проблеми і працювати в основних сферах взаємодії міжнародного і національного права.

Програмних результатів навчання:

ПРН 5. Характеризувати процес імплементації міжнародно-правових зобов'язань у національний правопорядок України.

ПРН 8. Здійснювати критичний аналіз різноманітних концепцій міжнародної правосуб'єктності невизнаних держав та передбачати міжнародно-правові наслідки спроб їх практичної реалізації.

ПРН 13. Демонструвати знання теорії та практики міжнародних прав та свобод людини.

ПРН 14. Характеризувати системи універсальних та регіональних міжнародних механізмів захисту прав людини.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Вступ до загальної теорії держави і права

Тема 1. Загальна теорія держави і права як юридична наука.

Особливості соціального знання (конвенційність, включеність суб'єкта пізнання у соціальну дійсність, обмеженість експерименту тощо).

Система юридичних наук. Теоретичне значення загальної теорії держави і права. Практичне значення теоретичного знання.

Закономірні і випадкові зв'язки між державно-правовими явищами, їх форми.

Юридичні поняття і категорії та їх роль у нормотворчості, правотлумаченні, правозастосуванні.

Соціальні функції: культурна, інформаційна, комунікативна, ідеологічна. Юридичні функції: регулятивна, охоронна.

Тема 2. Соціальна генеза права

Соціальна генеза права. Антрополого-соціальні причини виникнення права. Людина як соціальна істота. Додержавне (архаїчне) і державне право. Мононорматика первісного суспільства.

Передумови виникнення держави. Право у державноорганізованому суспільстві. Чинники соціальної генези права і теорії походження права.

Право та інші соціальні феномени. Співвідношення права і моралі. Ідея універсальної моралі та універсалізм права. Проблема правового регулювання сфери моралі: юридичний моралізм і правовий лібералізм. Проблема необхідного зв'язку права і моралі: правовий позитивізм та непозитивізм.

Право і політика. Широке та вузьке розуміння політики. Людина як політична істота. Право як політичне явище. Взаємовідносини права і політики. Право і сила. Домінування політики над правом vs. принцип верховенства права.

Релігія як соціальний регулятор. Генетичний зв'язок права і релігії. Релігійне та секулярне право. Взаємовідношення права і релігії. Свобода віросповідання.

Взаємозв'язок права та економіки: класична політична економія, марксизм, економічний аналіз права. Завдання права у сфері економіки на сучасному етапі.

Тема 3. Визначення права

«Право примирення» первісної общини як прототип права. Раціоналізація управління та регулювання у давньогрецьких полісах. Початки права та юридичної практики у стародавньому Римі.

Формування правових інститутів в Середньовічній Європі та за Нового часу. Пріоритет гуманітарних цінностей після Другої Світової війни. Право і права людини.

Термін право: власний інтерес, свобода волевиявлення, гарантованість власної поведінки, вимога до інших осіб, правила поведінки («правила гри»), правомірність (правильність), справедливість (антипод свавілля) тощо.

Основні концепції праворозуміння: природне право, позитивне право, історична школа права, соціологічна школа права, правовий реалізм, комунікативна раціональність, інтегративна юриспруденція.

Поняття права. Об'єктивне і суб'єктивне в праві. Зміст і форма в праві.

Форми існування права: звичаєве право, прецедентне право, договірне право, законодавство. Законодавство – головний засіб проведення правової політики.

Ознаки права: нормативність, визначеність, обов'язковість, забезпеченість примусом.

Загальна функція права – регулювання суспільних відносин. Функції права: балансування соціальних інтересів, моделювання поведінки, фіксації соціального статусу, розв'язання конфлікту, поновлення і компенсація, соціальної відплати.

Тема 4. Поняття та функції держави. Форма держави.

Класичний підхід до розуміння держави. Особливості державної влади. Поняття і ознаки держави. Типологія держави. Формацийний, індустріальний та цивілізаційний підходи до типології держави. Моделі держав.

Поняття державного суверенітету. Ознаки суверенітету. Внутрішній і зовнішній суверенітет. Суверенітет і суверенні права. Народний суверенітет і національний суверенітет. Співвідношення державного, народного та національного суверенітету.

Функції держави: поняття та ознаки. Функції держави та її призначення. Класифікація функцій держави. Характеристика функцій сучасної держави: економічна, фінансова, соціальна, екологічна, гуманітарна функції, функції забезпечення національної безпеки, миру і світового порядку. Правові форми здійснення функцій держави.

Поняття, ознаки та елементи форми держави. Чинники, що визначають специфіку форми держави. Поняття форми правління. Монархія та республіка як форми правління держави. Особливості парламентської, президентської та змішаної республіки. Державний устрій: поняття та види. Унітарна і федеративна держави, їх особливості і види. Конфедерація, її відмінності від федерації. Державний режим та його основні індикатори. Демократичний, авторитарний, тоталітарний державні режими.

Міжнародні об'єднання держав. Співтовариство та співдружність.

Модуль 2. Нормативні засади права

Тема 5. Джерела права

Форма права: поняття, ознаки, властивості та зміст. Історична й соціокультурна детермінованість форм (джерел) права. Різні аспекти розуміння поняття джерел права. Джерела права в ідеалістичному, матеріальному і формально-юридичному значенні. Юридичні форми (джерела) права. Еволюція розуміння джерел права в контексті праворозуміння. Джерела права у різних традиціях права.

Підходи до сучасного розуміння джерел права. Види форм (джерел) права: за сферою походження (внутрішньодержавні та міжнародно-правові); за юридичною значущістю (основні і додаткові); за історичними та функціональними показниками (первинні й вторинні); за способами фіксації (письмові та усні); за способами надання юридичної значущості та їх наслідками (обов'язкові і переконливі); за поширенням у правових сім'ях (традиційні й нетрадиційні); за типами правових систем (типові та нетипові); за відповідністю певним моделям (класичні і модифіковані) тощо.

Основні різновиди форм (джерел) права (нормативно-правовий акт, судовий прецедент, правовий звичай, нормативно-правовий договір, правова доктрина, судова практика).

Нормативно-правовий акт та його особливості.

Нормативно-правовий договір як джерело права Колективні трудові договори і угоди. Адміністративний договір. Міжнародно-правовий договір.

Поняття судового прецеденту. Судовий прецедент в національному, європейському і міжнародному праві.

Доктрина усталеної судової практики Вплив судової практики на розвиток правової системи. Практика Європейського суду з прав людини як джерело права.

Поняття правового звичаю. Правовий звичай як історичне першоджерело права. Історична школа права. Місце правового звичаю як джерела права у різних правових сім'ях сучасного світу. Правовий звичай як джерело права в Україні.

Еволюція наукових уявлень про правову доктрину як джерело права. Правова доктрина та юридична наука: співвідношення та взаємодія. Правова доктрина в Україні.

Принципи побудови системи форм (джерел) права. Системні зв'язки джерел права: генетичні, структурні, функціональні. Чинники формування системи форм (джерел) права. Рецепція джерел права. Динаміка джерел права в умовах глобалізації.

Тема 6. Система права

Ознаки системи права (єдність, узгодженість, диференціація та інтеграція, об'єктивність і суб'єктивність, стабільність і динамізм).

Ознаки публічного права. Публічний інтерес. Суб'єкт та об'єкт публічного права. Структура публічного права.

Особливість предмету та методу приватного права. Відмінність між приватним і публічним правом.

Поняття, ознаки та відмінності матеріального та процесуального права.

Поняття та ознаки галузі права. Значність нормативного обсягу. Однорідність. Єдність предмета і методу правового регулювання. Власна структура. Самостійність і завершеність. Галузевий режим правового регулювання. Галузевий понятійний апарат. Класифікація галузей права. Підгалузі права.

Поняття, ознаки та види інститутів права. Особливості предмету і методу їх правового регулювання. Співвідношення галузі та інституту права. Види інститутів права.

Міжнародне і національне право: основні концепції співвідношення. Статус норм міжнародного права у правовій системі України.

Поняття законодавства та системи законодавства. Основні властивості системи законодавства. Відмінності між системою права і системою законодавства.

Тема 7. Принципи і норми права

Визначення терміну «принцип», його зв'язок із категоріями «засада», «вимога». Виникнення принципів права. Роль суб'єктів юридичної науки та практики в їх появі. Сучасний погляд на проблему формальної визначеності принципів права. Ознаки принципів права: втілюють головні суспільні цінності, зумовлюють напрями різних форм юридичної діяльності, мають найвищу імперативність, стабільність і найзагальніший характер, унеможливають існування прогалин, мають особливу структуру.

Співвідношення принципів і норм права: їх спільні та відмінні риси, а також особливості їх взаємодії. Класифікація принципів права та її критерії. Загальнотеоретична характеристика загальних принципів права. Їх роль у втіленні загальнолюдських цінностей.

Особливості різноманітних загальних принципів права: законності, правової визначеності, розумності, добросовісності, пропорційності (розмірності).

Характеристика галузевих принципів права. Їх значення у визнанні галузей права самостійними. Принципи окремих галузей права: конституційного, кримінального, кримінально-процесуального, цивільного,

цивільного процесуального, адміністративного, трудового, сімейного, міжнародного. Міжгалузеві принципи права.

Характеристика норми права. Загальні їх ознаки: регулятивне призначення, загальний характер, суспільна зумовленість. Специфічні риси норм права: формальна визначеність, державна гарантованість. Співвідношення норми права та нормативного припису. Способи викладення правових норм у нормативних актах.

Структура норми права. Гіпотеза, диспозиція, санкція норми права та їх класифікація. Особливості структури регулятивних і охоронних норм права. Сучасний погляд на структуру норми права.

Класичні норми права: регулятивні й охоронні, імперативні та диспозитивні, зобов'язуючі, забороняючі й уповноважуючі, матеріальні та процесуальні, загальні та спеціальні. Спеціалізовані (нетипові) норми права, їх особливості та значення для правового регулювання. Основні види спеціалізованих норм права.

Тема 8. Правове регулювання суспільних відносин

Поняття правового регулювання як упорядкування поведінки учасників суспільних відносин за допомогою специфічних юридичних засобів. Специфіка суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню.

Межі правового регулювання. Механізм правового регулювання та його зміст.

Поняття методу правового регулювання. Диспозитивний метод правового регулювання. Типи юридичних правил, що становлять зміст диспозитивного методу: правила, що встановлюють межі дозволеної поведінки суб'єктів; субсидіарні правила. Імперативний метод правового регулювання. Допоміжні (субсидіарні) методи правового регулювання. Заохочувальний метод правового регулювання.

Поняття способу правового регулювання. Класифікація основних способів правового регулювання. Дозволяння. Види дозволянь: визнання за особою права та дозвіл. Юридичне зобов'язування. Юридична заборона. Допоміжні способи правового регулювання (примус, заохочення, покарання, пільги та ін.).

Поняття типу правового регулювання. Класифікація основних типів правового регулювання. Загальнодозволенний тип правового регулювання. Спеціально-дозволенний, або дозвільний, тип правового регулювання.

Поняття правового режиму. Типи правових режимів (жорсткі чи м'які, стимулюючі чи обмежувальні та ін.). Спеціальні правові режими.

Поняття ефективності правового регулювання. Способи визначення ефективності правового регулювання. Значущість ефективності правового регулювання як ефективності правової системи.

Модуль 3. Дія права. Право у сучасному світі

Тема 9. Правові відносини

Правові відносин: поняття та ознаки. Види правових відносин за предметом правового регулювання, за функціональним призначення, за часом дії та ін.

Склад правових відносин: суб'єкт, об'єкт, юридичний зміст (сукупність прав і обов'язків сторін), юридичний факт.

Поняття і ознаки юридичного факту. Класифікація юридичних фактів. Юридичні дії та юридичні події. Позитивні і негативні юридичні факти. Складні та прості юридичні факти. Фактичний склад.

Поняття суб'єктів правових відносин, їх види. Правовий статус суб'єктів правовідносин. Правосуб'єктність у механізмі правового регулювання.

Поняття об'єкта правових відносин, види об'єктів.

Юридичний зміст правових відносин. Суб'єктивні права, правомочності та юридичні обов'язки. Способи захисту суб'єктивних прав. Спір про право: поняття і види. Правові форми захисту суб'єктивних прав.

Тема 10. Юридично значуща поведінка

Поняття та ознаки юридично значущої поведінки. Її соціальна значущість. інтелектуально-вольовий характер, зовнішній вияв, структурованість, юридична визначеність та юридичні наслідки. Основні види.

Поняття, ознаки та соціальна значущість правомірної поведінки. Необхідна, бажана і допустима поведінка. Принципова, маргінальна та конформістська поведінка.

Поняття та ознаки правопорушення. Його шкідливість, винність, караність та правові наслідки.

Поняття та ознаки юридичного складу правопорушення. Об'єкт правопорушення та його об'єктивна сторона. Суб'єкт та суб'єктивна сторона правопорушення.

Класифікація правопорушень за предметом правового регулювання та юридичною кваліфікацією. Правопорушення матеріально-правові та процесуальні, публічно-правові та приватноправові. Міжнародно-правові правопорушення.

Об'єктивно неправомірне діяння як вид неправомірної поведінки, її ознаки. Особливості складу, юридичної кваліфікації, юридичні наслідки та види об'єктивно неправомірного діяння.

Зловживання правом як неправомірна поведінка, її ознаки, особливості складу та юридичні наслідки. Відмінність від правомірної поведінки та правопорушення.

Тема 11. Юридична відповідальність

Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. Поняття юридичної відповідальності і її ознаки. Ретроспективний характер юридичної відповідальності.

Підстави юридичної відповідальності. Значення юридичних, фактичних та процесуальних підстав для настання юридичної відповідальності. Правові

підстави, що виключають юридичну відповідальність та підстави звільнення від неї.

Види юридичної відповідальності. Особливості конституційної, кримінальної, адміністративної, цивільної, дисциплінарної, матеріальної та міжнародно-правової юридичної відповідальності.

Цілі і функції юридичної відповідальності. Загальносоціальні та індивідуальні цілі юридичної відповідальності. Превентивна, каральна, відновлювальна та виховна функції такої відповідальності.

Принципи юридичної відповідальності: основоположні, загальні та міжгалузеві принципи. Юридична відповідальність та державно-правовий примус, їх співвідношення.

Тема 12. Застосування норм права

Правозастосування як стадія реалізації права. Роль правозастосування у забезпеченні верховенства права. Вимоги до правозастосування. Органи, наділені публічно-владними повноваженнями, як суб'єкти правозастосування. Приватні суб'єкти правозастосування.

Основні стадії правозастосування: встановлення фактичних обставин справи; встановлення юридичної основи; вирішення справи. Правозастосовний розсуд. Додаткові стадії при ускладненому правозастосуванні (у випадках колізій, прогалин тощо).

Силогістична модель правозастосування: протистояння формалістів і реалістів. Метод IRAC – Issue (проблема), Rule (правило), Analysis (аналіз), Conclusion (висновок) – у правозастосуванні. Правозастосування у «складних» справах.

Основні напрями впливу принципів права на регулювання суспільних відносин у процесі правозастосування. Здійснення принципами права безпосереднього регулятивного впливу на суспільні відносини у випадку прогалин у позитивному праві. Напрями реалізації принципами права інструментальної функції на стадії правозастосування: встановлення відповідності позитивного права вимогам принципів права; оцінка процесу правозакріплення на відповідність системі принципів права. Вимоги до належної організації процесу правозастосування. Роль принципів права у практиці Конституційного Суду України і судів загальної юрисдикції.

Акти правозастосування: поняття та види. Юридична техніка правозастосовних актів. Презумпція правового характеру правозастосовних актів.

Тема 13. Тлумачення в праві

Поняття тлумачення правових актів. Об'єкт та предмет тлумачення.

Стадії тлумачення правових актів. Статичний та динамічний підходи в теорії тлумачення права.

Способи тлумачення норм права. Основні правила граматичного, логічного, спеціально-юридичного, системного, історичного і теологічного способів тлумачення правових актів.

Буквальне, поширене та обмежене тлумачення. Офіційне і неофіційне тлумачення правових актів. Обов'язкове і переконливе, абстрактне і казуальне, автентичне і легальне тлумачення.

Особливості тлумачення конституції та законів. Інтерпретаційні акти: поняття і види. Правотлумачні акти: поняття, ознаки і види. Їх значення для обґрунтованого та законного прийняття юридичних рішень.

Тема 14. Права людини

Основні підходи до розуміння прав людини. Сутність та основні властивості прав людини. Природність, невід'ємність та невідчужуваність прав людини. Універсальність та пріоритетність прав людини. Права людини та сучасна концепція рівності й недискримінації.

Міжнародні стандарти прав людини. Витоки сучасної концепції та термінології прав людини у філософії античності та епохи Просвітництва. Інституціоналізація прав людини на національному рівні у 17-18 ст. Розквіт епохи міжнародного визнання прав людини після Другої світової війни.

Покоління прав людини. Сучасні тенденції розвитку прав людини. Класифікація прав людини, її критерії. Права людини та основоположні свободи. Права людини і права громадянина. Особисті (громадянські), політичні, соціальні, економічні, культурні права. Особливості механізму реалізації негативних та позитивних прав людини. Абсолютні та відносні права.

Умови легітимності обмежень прав людини. Права окремих груп, їх відмінність від «групових» прав.

Концепція позитивних дій. Загальні (політичні, соціально-економічні, ідеологічні) гарантії прав людини. Система юридичних гарантій прав і свобод. Національні та міжнародні гарантії прав людини. Роль конституційного правосуддя у гарантуванні прав людини.

Інституціональні гарантії прав людини. Інститут омбудсмана. Універсальна та регіональні системи захисту прав людини. Моніторингові органи ООН з прав людини. Захист прав людини в межах права Ради Європи. Юрисдикція Європейського суду з прав людини.

Позадержавні гарантії прав людини. Адвокація прав людини. Правозахисний рух. Конвенція соціально відповідального бізнесу.

Особлива природа зобов'язань держави у сфері прав людини, їх рівні й типи. Зобов'язання поважати, захищати та забезпечувати права людини. Дихотомія негативних та позитивних зобов'язань стосовно прав людини. Зобов'язання дії та зобов'язання результату. Відповідальність недержавних акторів та права людини.

Тема 15. Верховенство права

Виникнення та формування доктрини верховенства права від Великої Хартії вольностей до сучасності. Вклад науковців, судів, міжнародних інституцій у розвиток доктрини верховенства права. Верховенство права і правова держава. Верховенство права як принцип, закріплений у Конституції

<i>Тема 9.</i> Правові відносини	9	2	2	3	7			7
<i>Тема 10.</i> Юридично значуща поведінка	9	2	2	2	7			7
<i>Тема 11.</i> Юридична відповідальність	9	2	2	3	7			7
<i>Тема 12.</i> Застосування норм права	9	2	2	2	7			7
<i>Тема 13.</i> Тлумачення в праві	9	2	2	3	7			7
<i>Тема 14.</i> Права людини	10	2	2	3	11	2	2	7
<i>Тема 15.</i> Верховенство права	9	2	2	2	7			7
<i>Разом</i>	<i>64</i>	<i>14</i>	<i>14</i>	<i>18</i>	<i>53</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>49</i>
Усього годин / кредитів ECTS	120 / 4	32	32	56	120 / 4	6	6	108

5. Темі лекційних і практичних занять

5.1. Темі лекційних занять

Темі навчальної дисципліни	Темі лекцій	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
Модуль 1. Вступ до загальної теорії держави і права			
Тема 1. Загальна теорія держави і права як юридична наука	1. Загальна теорія держави і права як юридична наука	2	
Тема 2. Соціальна генеза права	2. Соціальна генеза права	2	
Тема 3. Визначення права	3. Визначення права	2	2
Тема 4. Поняття та функції держави. Форма держави	4. Поняття та функції держави. Форма держави	2	
Модуль 2. Нормативні засади права			
Тема 5. Джерела права	5. Джерела права	2	
Тема 6. Система права	6. Система права	2	2
Тема 7. Принципи і норми права	7.1. Принципи права	2	
	7.2. Норми права	2	
Тема 8. Правове регулювання суспільних відносин	8. Правове регулювання суспільних відносин	2	
Модуль 3. Дія права. Право у сучасному світі			
Тема 9. Правові відносини	9. Правові відносини	2	
Тема 10. Юридично значуща поведінка	10. Юридично значуща поведінка	2	
Тема 11. Юридична відповідальність	11. Юридична відповідальність	2	

Тема 12. Застосування норм права	12. Застосування норм права	2	
Тема 13. Тлумачення в праві	13. Тлумачення в праві	2	
Тема 14. Права людини	14. Права людини	2	2
Тема 15. Верховенство права	15. Верховенство права	2	
Усього		32	6

5.2. Темі практичних занять

Темі навчальної дисципліни	Темі практичних занять	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
Модуль 1. Вступ до загальної теорії держави і права			
Тема 1. Загальна теорія держави і права як юридична наука	1. Загальна теорія держави і права як юридична наука	2	
Тема 2. Соціальна генеза права	2. Соціальна генеза права	2	
Тема 3. Визначення права	3. Визначення права	2	2
Тема 4. Поняття та функції держави. Форма держави	4. Поняття та функції держави. Форма держави	2	
Модуль 2. Нормативні засади права			
Тема 5. Джерела права	5. Джерела права	2	
Тема 6. Система права	6. Система права	2	2
Тема 7. Принципи і норми права	7.1. Принципи права	2	
	7.2. Норми права	2	
Тема 8. Правове регулювання суспільних відносин	8. Правове регулювання суспільних відносин	2	
Модуль 3. Дія права. Право у сучасному світі			
Тема 9. Правові відносини	9. Правові відносини	2	
Тема 10. Юридично значуща поведінка	10. Юридично значуща поведінка	2	
Тема 11. Юридична відповідальність	11. Юридична відповідальність	2	
Тема 12. Застосування норм права	12. Застосування норм права	2	
Тема 13. Тлумачення в праві	13. Тлумачення в праві	2	

Тема 14. Права людини	14. Права людини	2	2
Тема 15. Верховенство права	15. Верховенство права	2	
Усього		32	6

6. *Форми педагогічного контролю, засоби та критерії оцінювання результатів навчання*

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Теорія держави і права» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

1. Поточний контроль знань студентів (робота на практичних заняттях і індивідуальна робота).

Робота на практичних заняттях за кожний модуль окремо оцінюється від 0 до 7 балів. Підсумкова контрольна робота дає змогу отримати від 0 до 7 балів. При оцінці роботи на практичних, семінарських заняттях та індивідуальної роботи беруться до уваги:

1) усні відповіді та виконання практичних завдань з тематики практичного/семінарського заняття;

2) підсумкова контрольна робота.

Вони оцінюються за семибальною шкалою, де, відповідно, 7 балів дорівнює оцінці «відмінно», 6 балів дорівнює оцінці «дуже добре», 5 балів – «добре», 4 бали – «задовільно», 3 бали – «достатньо», 0 – 2 бали – «незадовільно». Загальний бал, що отримується студентом за результатами практичних занять за кожен окремий модуль визначається як середній отриманий результат. Бали за всі три модулі сумуються та включаються до підсумкової оцінки знань. Таким чином, в цілому за три модулі студент може отримати від 0 до 21 балу.

Виконання підсумкової контрольної роботи проводиться, як правило, у двох формах: формі тестування і формі розв'язання задач. Підсумкова контрольна робота оцінюється від 0 до 7 балів за шкалою, індивідуально розробленою викладачем, залежно від кількості і виду завдань (тести, задачі та ін.), що можуть варіюватися. Викладач зобов'язаний заздалегідь повідомити та ознайомити студентів перед контрольною роботою із відповідною системою та критеріями оцінювання.

За самостійну роботу студент може отримати від 0 до 12 балів. Індивідуальна робота студентів, як правило, виконується у двох формах: написання есе і підготовки презентації на визначену тему. Есе і презентації оцінюються окремо від 0 до 6 балів за шкалою: 6 балів – «відмінно», 5 балів – «добре», 3 – 4 бали – «задовільно/достатньо», 0 – 2 бали – «незадовільно». Теми есе і презентацій встановлюються індивідуально для кожного студента

та постійно оновлюються. Викладач зобов'язаний заздалегідь ознайомити студентів із відповідними темами індивідуальної роботи.

2. Формою підсумкового контролю знань студентів з дисципліни є іспит. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за іспит, становить 60 балів. Іспит складається в усній формі за білетами до іспиту. Мінімальна оцінка результатів поточного контролю і самостійної роботи, за якої студент допускається до іспиту, становить 20 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів дисципліни «Теорія держави і права»:

Поточний контроль				Самостійна робота студентів	Підсумковий контроль	Підсумкова оцінка знань
Практичні заняття					Іспит	
Модуль № 1	Модуль № 2	Модуль № 3	Підсумкова контрольна робота			
max 7	max 7	max 7	max 7	max 12	max 60	max 100

Критерії оцінювання з дисципліни «Теорія держави і права»

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті (за модуль)	Max 7	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі незначні несуттєві неточності
	6	Дуже добре засвоєння матеріалу з теми, але є деякі суттєві неточності
	5	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є певна кількість значних помилок
	4	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок та/або прогалин
	3	Мінімальні результати, достатні для отримання позитивної оцінки
	Min 0 – 2	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу
Оцінка самостійної роботи студента	Max 6 (x2 = 12)	Глибоке знання проблем, пов'язаних із темою дослідження, вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні та практичні висновки.
	5	У роботі розкрито основні положення теми, але є деякі неточності у викладенні матеріалу, теоретичні поняття недостатньо підкріплено фактичними даними.
	4	Основні положення теми розкрито, але деякі питання висвітлено неповно. Студент добре володіє матеріалом, але відсутня творчість та самостійність у дослідженні.
	3	Основні теоретичні питання висвітлено поверхнево, немає висновків або висновки не мають самостійного характеру; студент слабо володіє матеріалом.

	Min 0 – 2	Основні положення теми висвітлено поверхнево, з великою кількістю помилок; немає висновків; студент не володіє матеріалом роботи.
Іспит	Max 60	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у практичній роботі.
	55	1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	50	1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	45	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Помилки та суттєві неточності у відповіді на іспиті за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.
	40	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
	35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на іспиті.
	Min 0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

Практичні заняття	Підсумкова контрольна робота	Самостійна робота	Підсумковий тест (іспит)	Сума
0 – 21	0 – 7	0 – 12	0 – 60	0 – 100

Приклад для іспиту

Поточний контроль (практичні заняття, підсумкова контрольна робота, самостійна робота)	Підсумковий контроль – Іспит	Сума
0 – 40	60	100

Критерії оцінювання з дисципліни «Теорія держави і права»:

1. Загальними критеріями оцінювання рівня знань і умінь студентів є:

а) правильність, повнота, глибина, системність і ґрунтовність відповіді на питання;

б) уміння обґрунтувати свою точку зору, повнота і переконливість наведених доводів;

в) використання основної і додаткової літератури;

г) посилення на норми національного та міжнародного права, а також на судову і правозастосовну практику.

Основні критерії оцінки есе:

- дотримання формальних вимог (обсяг – 1 – 1,5 стор. друкованого тексту формату А4. Формальні вимоги: шрифт Times New Roman, кегель 14, міжрядковий інтервал – 1,5 см., відступ – 1,25 см, всі поля (верхнє, нижнє, лїве, праве) по 2 см.);

- самостійність та творчий підхід при розкритті теми;

- рівень належного і переконливого обґрунтування (на фахових прикладах) думки автора;

- послідовність правової аргументації власної позиції, її повнота, представлення можливих контраргументів та різних підходів до аналізу питання.

Основні критерії оцінювання презентації:

- дотримання формальних вимог (обсяг – 10 – 12 слайдів);

- творчий підхід (використання в роботі кросвордів, ребусів, таблиць, діаграм, аудіо- та відео файлів тощо);

- авторський внесок та додана вартість розробленої презентації, новизна;

- належний рівень самостійного узагальнення та аналізу фахової правової літератури, в тому числі вітчизняного і міжнародного досвіду, судової практики і статистичних даних (в залежності від теми);

- повнота та всебічність аналізу, послідовність і цілісність викладеного матеріалу, належний рівень обґрунтування авторської позиції.

Критерії оцінювання практичних завдань та/або задач:

- рівень критичного мислення й ґрунтовного аналізу різних наукових джерел (правової доктрини) і прикладних, практичних матеріалів (законодавства, національної і міжнародної правозастосовної судової практики тощо);

- рівень дослідження емпіричних даних;

- рівень системного загальнотеоретичного і практичного, зокрема, й порівняльно-правового аналізу поставленого питання;

- правильність, точність і повнота відповіді на поставлені питання, їх всебічна аргументація (із посиланням на конкретні приклади);

- належний рівень переконливого та всебічного обґрунтування власних висновків.

2. Підсумковий контроль знань студентів (іспит)

Фонд оціночних засобів і шкала оцінювання результатів навчання студентів:

0 балів. – Критерії оцінювання: 1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни.

2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

30 балів. – Критерії оцінювання: 1. Прогалини в знаннях значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни.

2. Наявність суттєвих помилок при відповіді на іспиті.

3. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без додаткової підготовки з цієї дисципліни.

35 балів. – Критерії оцінювання: 1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни в обсязі, що уможливорює подальше навчання і майбутню роботу за професією.

2. Знайомство з основною літературою, рекомендованою навчальною програмою.

3. Помилки при відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.

40 балів. – Критерії оцінювання: 1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни в обсязі, що уможливорює подальше навчання і майбутню роботу за професією.

2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої навчальною програмою.

3. Помилки та суттєві неточності при відповіді на іспиті за наявності знань для їх самостійного усунення або усунення за допомогою викладача.

45 балів. – Критерії оцінювання: 1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей.

2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої програмою

навчальної дисципліни та лектором.

3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.

50 балів. – Критерії оцінювання: 1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни.

2. Засвоєння основної літератури.

3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.

55 балів. – Критерії оцінювання: 1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни.

2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою.

3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.

60 балів. – Критерії оцінювання: 1. Всебічне, системне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та концепціях дисципліни.

2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої навчально-методичним посібником.

3. Здатність до самостійного поповнення знань із дисципліни та використання отриманих знань у практичній діяльності.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Теорія держави і права» виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перекладати	2	35 – 59

F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34
----------	---	--	--------

3. Критерії і рівні оцінювання результатів навчання (пороговий, типовий, відмінний)

Результати навчання здобувачів освітнього рівня «Бакалавр» зі спеціальності 293 «Міжнародне право» галузі знань 29 «Міжнародні відносини» оцінюються за семибальною шкалою оцінювання.

Система оцінювання результатів навчання базується на наступних основних принципах:

- обґрунтованість – оцінка повинна бути співмірною рівню результатів навчання;

- неупередженість – результати оцінювання повинні бути об'єктивними і не залежати від суб'єктивної позиції того, хто оцінює, натомість критерії та методи оцінювання – бути єдиними щодо всіх, хто оцінюється;

- зрозумілість – система оцінювання повинна бути чіткою і повністю визначеною наперед як для тих, хто оцінює, так і тих, кого оцінюють;

- корисність – оцінювання повинно позитивно сприйматись тими, хто оцінюється, відігравати роль одного з найголовніших мотиваційних чинників добросовісної професійної підготовки і бути позитивним внеском у здійснення завдань освітньої програми.

Результати успішного набуття вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем зі спеціальності 293 «Міжнародне право» галузі знань 29 «Міжнародні відносини» передбачають її диференціацію на: відмінний (відповідає високим вимогам – оцінка А), типовий (відповідає середнім і вище середнього рівня вимогам – оцінки С і В) і пороговий (відповідає мінімальним і вище мінімального рівня вимогам – оцінки Е і D) рівні за вимогами до компетентностей здобувачів освітнього ступеня відповідно до міри засвоєння нормативного змісту підготовки:

Відмінний рівень. Досягнення цього рівня означає дуже добре чи відмінне оволодіння знаннями, уміннями і практичними навичками. Здобувач освітнього ступеня може вільно застосовувати отримані знання і демонструвати набуті уміння та практичні навички у складних ситуаціях. Для відмінного рівня характерно наявність зв'язку між різними знаннями з точки зору цілісного підходу, тому здобувач освітнього ступеня може здійснити аналіз певної інформації у контексті системності знань. Здобувач освітнього ступеня самостійно обирає найбільш оптимальні методи теоретичного дослідження і практичної роботи і ефективно застосовує їх і у всіх заданих йому питаннях.

Типовий рівень. Досягнення цього рівня означає середнє чи добре оволодіння знаннями, уміннями та практичними навичками. Здобувач освітнього ступеня може застосувати отримані знання і демонструвати набуті уміння та практичні навички як в простих, так й у складних ситуаціях. Для типового рівня характерно наявність зв'язку між окремими знаннями, проте з

точки зору цілісного підходу відчувається недостатність умінь і практичних навиків з оцінювання відповідної інформації у контексті сукупності знань. Здобувачу освітнього ступеня відомі важливі і деякі специфічні методи теоретичного дослідження і практичної діяльності, він також може самостійно вибрати більшість з відомих йому методів та застосувати їх у заданих ситуаціях. Загальні компетентності розкриваються у більшості ситуацій.

Пороговий рівень. Досягнення цього рівня означає слабке чи задовільне оволодіння знаннями, уміннями та практичними навичками. У простих ситуаціях здобувач освітнього ступеня може застосувати отримані знання і демонструвати набуті уміння та практичні навички, але не здатний цього зробити при підвищенні рівня складності ситуації. Для порогового рівня характерна фрагментарність знань. Здобувачу освітнього ступеня в цілому відомі важливі методи теоретичного дослідження і практичної діяльності, але він не може самостійно вибрати більшість з відомих йому методів і застосувати їх у заданих ситуаціях. Загальні компетентності розкриваються в одиничних ситуаціях.

Для одержання оцінки «*відмінно*» студент повинен бути спроможним:

- демонструвати глибоке розуміння суспільних процесів та явищ, інформація про які отримана з різних джерел, а також робити про це аналітичні висновки та коментарі;
- здійснювати синтез відповідних концепцій і доктринальних положень правової сфери у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання;
- пропонувати власну обґрунтовану оцінку висновків, які виникають у процесі опрацювання відповідних матеріалів, включно з оцінкою щодо їх достовірності, обґрунтованості та важливості;
- давати переконливі та аргументовані оцінки на основі аналізу суперечливих позицій;
- проявляти ініціативу у проведенні самостійних досліджень і формуванні джерельної бази;
- диференціювати складність питань з певної теми і використовувати різноманітні інформаційні джерела для їх самостійного опрацювання;
- самостійно визначати обсяг та рівень засвоєння певного матеріалу і за необхідності підтримувати зворотній зв'язок для отримання відгуку і формування подальшого плану дій;
- використовувати державну мову та правничу термінологію на високому професійному рівні;
- вільно виступати перед різною аудиторією з достатньою обґрунтованістю теми, що висвітлюється;
- вільно дискутувати на складні професійні та суспільні теми;
- демонструвати знання і розуміння сучасних міжнародних і європейських правових доктрин, цінностей, принципів та стандартів, розуміти особливості їх застосування та впливу в межах національної правової системи;
- здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів;

- пояснювати природу та зміст основних правових інститутів та процедур національного і міжнародного права, а також особливості їх реалізації та застосування;

- виявляти проблеми правового регулювання і пропонувати способи їх вирішення з використанням наявних теоретичних і прикладних знань у відповідності з принципами захисту прав людини і її основоположних свобод;

- застосовувати набуті знання у ситуаціях високої юридичної складності, аналізуючи факти і мотивовано обґрунтовуючи свій правовий висновок;

- здійснювати логічний, критичний і системний аналіз документів, демонструвати розуміння їх правового характеру і значення;

- надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у ситуації високої юридичної складності.

Для одержання оцінки «добре» студент повинен бути спроможним:

- визначати вагомість та переконливість аргументів в оцінці заздалегідь невідомих правових умов та обставин;

- проводити збір і інтегрований аналіз правових матеріалів з різних вітчизняних та іноземних джерел;

- давати обґрунтований висновок про концептуальні проблеми з певних питань правозастосування;

- формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої правової проблеми;

- узгоджувати план власного правового дослідження і самостійно формувати матеріали за визначеними джерелами;

- використовувати різноманітні інформаційні правові джерела для засвоєння складних питань з певної теми;

- самостійно визначати і формулювати ті питання, з яких потрібна правова допомога і діяти відповідно до рекомендацій;

- вільно володіти письмовою та усною державною мовою, правильно вживаючи правничу термінологію;

- викладати правовий матеріал відповідно до потреб певної аудиторії;

- висловлювати власні позиції із складних професійних та суспільних тем;

- належно використовувати правову фактичну і статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності;

- вільно використовувати для професійної правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних;

- користуватися комп'ютерними програмами у межах стандартного програмного забезпечення з використанням електронних таблиць, графіків та інших можливостей;

- працювати в групі як учасник, формуючи власний внесок у виконання завдань групи;

- демонструвати знання і розуміння сучасних правових доктрин, цінностей, принципів та стандартів, пояснити особливості їх реалізації та взаємодії;

- застосовувати набуті знання у юридично складних ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки;

- надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у юридично складній ситуації.

Для одержання оцінки «задовільно» студент повинен бути спроможним:

- визначати вагомість та переконливість правових аргументів в оцінці відомих умов та обставин;

- проводити збір і аналіз матеріалів з різних джерел, але без достатньої репрезентативності;

- давати короткий висновок про концептуальні проблеми з певних правових питань без достатньої обґрунтованості;

- оцінювати недоліки і переваги правових аргументів, аналізуючи відому проблему;

- проводити під керівництвом правові дослідження та опрацьовувати матеріали у рамках стандартних професійних завдань за визначеними джерелами;

- використовувати основні правові інформаційні джерела для засвоєння питань з певної фахової теми у рамках теорії держави і права;

- самостійно визначати ті правові питання, з яких потрібна допомога і виконувати відповідні вказівки;

- володіти письмовою та усною державною мовою, належно використовуючи правничу термінологію;

- викладати матеріал з певної правової проблематики таким чином, щоб розкрити зміст основних питань;

- відтворювати фактичний зміст, демонструючи розуміння з основних професійних та суспільних тем;

- використовувати цифрову і статистичну інформацію, отриману з вторинних джерел для своєї професійної діяльності;

- знаходити для професійної діяльності доступні інформаційні ресурси та бази даних і акумулювати необхідну інформацію;

- здійснювати пошук інформації у стандартних пошукових системах, що використовуються в навчальних закладах;

- використовувати комп'ютерні програми у межах стандартного програмного забезпечення;

- адекватно виконувати поставлені завдання в групі і брати участь у груповій дискусії;

- демонструвати знання і розуміння щодо визначення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національного і міжнародного права;

- пояснювати природу та зміст основних правових інститутів та процедур міжнародного і національного права;

- застосовувати набуті знання у ситуаціях обмеженої складності, формувати обґрунтовані правові висновки;

- надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у ситуації обмеженої юридичної складності.

Система оцінювання фахової підготовки бакалаврів міжнародного права включає різні методи, які дозволяють відстежувати досягнення здобувача цього освітнього рівня з точки зору здобуття ним необхідних результатів, оцінювати його теоретичні знання і прикладні навички у їх сукупності.

Студентам-бакалаврам надається можливість до проведення оцінювання брати участь у прийнятті рішення щодо критеріїв оцінювання, методів оцінки результатів навчання, кількості та обсягу завдань.

Рівні результатів навчання адекватно визначають обсяг знань і вмінь здобувачів освітнього ступеня, отриманих ними у результаті навчання зі спеціальності 293 «Міжнародне право», галузь знань – 29 «Міжнародні відносини».

7. Інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

7.1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України [Текст] : прийнята на п'ятій сес. Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] // Верхов. Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

3. Хартія основних прав Європейського Союзу 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

7.2. Навчально-методичні матеріали

1. Програма навчальної дисципліни «Теорія держави і права»: галузь знань 29 «Міжнародні відносини», Спеціальність – 293 «Міжнародне право», освітньо-кваліфікаційний рівень перший (бакалаврський) / уклад. О. В. Петришин, К. О. Трихліб. – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2020. – 46 с.

2. Силабус навчальної дисципліни «Теорія держави і права»: галузь знань 29 «Міжнародні відносини», спеціальність 293 «Міжнародне право», перший (бакалаврський) освітньо-кваліфікаційний рівень / уклад. К. О. Трихліб. – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2020. – 17 с.

3. Методичні рекомендації щодо написання есе з навчальної дисципліни «Теорія права» URL: <http://77.244.44.2/materials/view.php?id=5206>

4. Методичні рекомендації з підготовки презентацій з навчального курсу «Теорія права» URL: <http://77.244.44.2/materials/view.php?id=5208>
5. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. – 568 с.
6. Теорія держави і права : посібник для підготовки до державних іспитів / за заг. ред. О. В. Петришина. – 3-є вид., доп. і змін. – Х. : Право, 2014. – 208 с.
7. Теорія держави і права у схемах і таблицях / за ред. О. В. Петришина. – Х. : Юрайт, 2012. – 256 с.
8. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
9. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2011. – 584 с.
10. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави / П. М. Рабінович. – Вид. 10-е, доп. – Львів : Край, 2008. – 224 с.
11. Теорія держави і права. Академічний курс / за ред. : О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – 2-е вид. пероб. та доп. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
12. Теорія держави і права / за заг. ред. В. В. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
13. Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бержель ; пер. с фр. – М. : NOTA BENE, 2000. – 576 с.
14. Oxford dictionary of law. A Dictionary of Law. [Text] / ed. by Jonathan Law, Elizabeth A. Martin. – 7th Edition. – Oxford : Oxford University Press, Market House Books Ltd, 2009. – 602 p.

7.3. Література

Основна література

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. – Харків: Право, 2017.
2. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. – Х. : Право, 2008. – Т. 1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – 728 с.
3. Правова доктрина України : у 5 т. – Х. : Право, 2013. – Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – 976 с.
4. Циппеліус Р. Юридична методологія / Р. Циппеліус ; пер. з нім. – К : Реферат, 2004. – 176 с.
5. Проблеми теорії права та конституціоналізму у працях М. В. Цвіка ; відп. за вип. О. В. Петришин. – Х. : Право, 2010. – 272 с.

6. Fletcher George P. In Honour of «Ius et Lex». Some Thoughts on Speaking about Law [Text] / George P. Fletcher. – Warszawa : Ius et Lex» Foundation, 2001. – 19 p.
7. Харт Г.Л.А. Понятие права. / Перевод с английского; под общей редакцией Е. В. Афонасина и С. В. Моисеева. – СПб: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2007. – 302 с. (Hart H. L. A. The Concept of law. – Oxford: Oxford University Press, 1961. – 261 p. – (Clarendon Law Series)).
8. Р. Дворкин. Империя права / Пер. с англ. С. Моисеева; под науч. ред. С. Коваль, А. Павлова. – М.: Издательство Института Гайдара, 2020. – 592 с.
9. Ганс Кельзен. Чистое учение о праве. 2-е изд / пер. с нем. М.В. Антонова и С.В. Лёзова. – СПб.: ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015. – 542 с.
10. Фінніс Дж. Природне право і природні права / Джон Фінніс; пров. з англ. В. П. Гайдамака та А. В. Паніхіной. – Москва: ІПСЕН, Думка. – 554 с. (Серія «Право»), 2012.
11. Llewellyn, K. Some realism about realism / K. Llewellyn // Harvard Law Review. 1931. № 44. P. 1233 – 1241.
12. Holmes, O.W. The Path of the Law / O.W. Holmes // The essential Holmes: Selections from the letters, speeches, judicial opinions and other writings of Oliver Wendell Holmes, Jr. / ed. and with introduction by Richard A. Posner. Chicago; London: The University of Chicago press, 1992. P. 160 – 173.
13. Честнов И. Л. Постклассическая теория права: монография. Санкт-Петербург: Изд. Дом «Алеф-Пресс», 2012. 650 с.
14. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія / Б. Таманага ; пер. з англ. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 208 с.
15. Доповідь Венеційської Комісії «Про верховенство права» [Електрон. ресурс] = (Venice Commission: Report on the rule of law) від 25 – 26 берез. 2011 р. // Council of Europe. – Режим доступу : [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr)
16. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології / Н. М. Пархоменко. – К. : Юрид. думка, 2008.– 326 с.
17. Дворкін Р. Серйозний погляд на права / пер. з англ. А. Фролкіна. Київ: Основи, 2000.
18. Радбрух Г. Філософія права / пер. з нім. Є. Причепія та В. Приходька. Київ: Тандем, 2006.
19. Ролз Дж. Теорія справедливості / пер. з англ. О. Мокровольського. Київ: Основи, 2001.
20. Фуллер Лон Л. Мораль права / пер. з англ. Н. Комарова. Київ: Сфера, 1999.
21. Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. Право України. 2017. № 11. С. 142 – 164.

22. Мірило правовладдя: Коментар. Глосарій. Rule of Law Checklist / Венеційська комісія Ради Європи. – К.: 2017. – 163 с.
23. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин // Право України. 2010. № 3. – С. 24 – 35.
24. Трихліб К. О. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології : монографія / К. О. Трихліб. – Х. : Право, 2015. – 224 с.
25. Радбрух Г. Законне неправо та надзаконне право ; пер.з нім. / Проблеми філософії права. 2004. Том II. – С. 83 – 94.
26. Lloyd, D. The idea of law / D. Lloyd. Middlesex, England: Penguin Books, 1991. 368 p.

Додаткова література

1. Великий енциклопедичний юридичний словник [Текст] / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.
2. Антологія української юридичної думки : в 10 т. – Т. 1 : Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права / Упоряд. Бабкін В. Д., Усенко І. Б., Пархоменко Н. М. ; за заг. ред. Шемшученка Ю. С. – К. : Юридична книга, 2002. – 568 с.
3. Сэндел М. Справедливость. Как поступать правильно? Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2013. 352 с.
4. Хабермас Ю. Концепт человеческого достоинства и реалистическая утопия прав человека. Вопросы философии. 2012. № 2. С. 66–80. http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=474
5. Хеффе О. Справедливость: философское введение. Москва, 2007. 191 с.
6. Ван Хук М. Право как коммуникация / пер. с англ. М.В. Антонова и А.В. Полякова. Санкт-Петербург : Изд. дом С.-Петербур. гос. ун-та, ООО «Унив. издат. консорциум», 2012. 288 с.
7. Шевчук С. В. Судова правотворчість : світовий досвід і перспективи в Україні : монографія. Київ : Реферат, 2007. 640 с.
8. Кросс Руперт. Прецедент в английском праве : пер. с англ. М. : Юрид. лит., 1985. – 239 с.
9. Kristina Trykhljib. THE PRINCIPLE OF PROPORTIONALITY IN THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS / EU AND COMPARATIVE LAW ISSUES AND CHALLENGES SERIES (ECLIC 4). – ISSUE 4, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Law Osijek, Croatia. Editor in Chief: D. Duić, T. Petrašević. International Scientific Conference “EU 2020 – lessons from the past and solutions for the future“ in Osijek (Croatia), 10 – 11 September 2020, Conference book of proceedings. – 1360 p. – P. 128 – 154. DOI: <https://doi.org/10.25234/ecljic/11899>

10. Рабінович П. Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького Суду та Конституційного Суду України // Вісн. Конституц. Суду України. 2006. № 1. – С. 37 – 46.
11. Щокін Ю. В. Міжнародно-правовий звичай: проблеми теорії і практики : монографія. Харків : Право, 2012. – 456 с.
12. Тодика Ю. Н. Толкование Конституции и законов Украины: Теория и практика. – Х.: Факт, 2003. – 328 с.
13. Akandji-Kombe J.-F. Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. – Council of Europe: Human rights handbooks, 2007. – 68 p.
14. Г. Радбрух. П'ять хвилин філософії права [Електронний ресурс] // <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9050/10-Radbruch.pdf?sequence=1>
15. International Human Rights Law / Edited by D. Moeckli, S. Shah, S. Sivakumaran, D. Harris. – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 720 p.
16. Pound, R. Social control through law / R. Pound. New Haven: Yale Univ. Press; Oxford Univ. Press, 1942. 138 p.
17. Pound, R. Law and morals / R. Pound. Chapel Hill: The Univ. of North Carolina Press; London: Humphrey Milford, Oxford Univ. Press, 1926. 144 p.
18. TRYKHLIB, Kristina. Law-Making Activity in the Case Law of the Constitutional Court of Ukraine. International and Comparative Law Review, 2019, vol. 19, no. 2, pp. 27–75. DOI: 10.2478/iclr-2019-0014.
19. Starmer K. European Human Rights Law. – London: Legal Action Group, 1999. – 960 p.
20. Дженіс, М. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер. з англ. / М. Дженіс, Р. Кей та Е. Бредлі. – К.: АртЕк, 1997. – 624 с.
21. Головатий С. Верховенство права : монографія : у 3 кн. – К. : Фенікс, 2006.
22. Берман, Г. Дж. Западная традиция права: эпоха формирования: пер. с англ. – М. : Изд-во МГУ: Инфра-М – Норма, 1998.
23. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози ; пер. с фр. В. А. Туманова. – М. : Междунар. отношения, 1998.
24. Алекси Р. Понятие и действительность права (ответ юридическому позитивизму) / пер. с нем. А. Н. Лаптева, Ф. Кальшойера. М.: Инфотропик Медиа. 2011. 192 с.
25. Barak A. Proportionality. Constitutional Rights and their Limitations. Cambridge University Press, 2012. 638 p.
26. Raz J. The Authority of Law: Essays on Law and Morality. Oxford University Press, 2009. 356 p.
27. Шевчук С. В. Концепція позитивних обов'язків держави у практиці Європейського суду з прав людини [Текст] / С. В. Шевчук // Право України. – 2010. – № 2. – С. 55 – 64.

7.3. Інтернет-ресурси

- <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> – Офіційний вебпортал парламенту України (Законодавство України)
- <https://www.kmu.gov.ua/> – Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України
- <http://www.ccu.gov.ua/> – Офіційний вебсайт Конституційного Суду України
- https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/ – Офіційний вебсайт Верховного Суду України
- <http://www.aprnu.kharkiv.org/> – Офіційний вебсайт Національної академії правових наук України
- <http://www.twirpx.com/files/law/tgp/> – Сайт для пошуку і завантаження наукової юридичної літератури
- <http://nbuv.gov.ua/> – Офіційна сторінка Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського
- <https://dspace.nlu.edu.ua/> – Електронний архів – Репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
- <https://ukraine.un.org/uk> – Офіційна сторінка ООН в Україні
- <https://www.ombudsman.gov.ua/> – Офіційна сторінка Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
- <http://europa.eu> – Офіційна сторінка Європейського Союзу
- <http://www.euractiv.com> – медіа портал Європейського Союзу
- <http://www.curia.europa.eu> – офіційна сторінка Суду справедливості Європейського Союзу
- <http://www.ombudsman.europa.eu/start.faces> – офіційна сторінка Європейського Омбудсмена
- <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> – пошукова система нормативних актів ЄС
- <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/home/> – Офіційна сторінка Офісу Ради Європи в Україні
- <https://reyestr.court.gov.ua/> – Єдиний державний реєстр судових рішень України
- <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ukr&c> – Офіційний сайт Європейського суду з прав людини
- [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}) – Офіційний сайт практики Європейського суду з прав людини
- <https://minjust.gov.ua/acquis-communautaire> – акти acquis ЄС, перекладені на українську мову
- <https://pulse.eu-ua.org> – прогрес виконання Угоди про асоціацію
- <https://www.loc.gov/> – бібліотека Конгресу США

7.4. СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри Теорії і філософії права. URL:

http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=97:kafedra-teorii-i-filosofii-prava&Itemid=151

7.5. Матеріально-технічне забезпечення навчальної дисципліни

Відкритий доступ до он-лайн ресурсів Oxford University Press, до Інформаційно-правових систем ЛІГА:ЗАКОН (Система ГРАНД та Система аналізу судових рішень VERDICTUM).

Доступ можливий у залі правової інформації Навчально-бібліотечного комплексу (вул. Пушкінська 84-А, 3 поверх).